

Museum in de kijker

Het Streekmuseum De Reinvoart

Het streekmuseum De Reinvoart wordt bestuurd door een VZW en opgehouden met de hulp van een zestigtal vrijwilligers, die hiervoor geen vergoeding ontvangen.

Men tracht er het eigen schoon van het Limburgse Hageland te bewaren, het aan anderen door te geven en te laten herbeleven.

Het Hageland is een streek in Midden-België, die zich ten zuiden van de Demer, ten oosten van de Dijle, ten westen van de Gete en ten noorden van de spoorweg Leuven-Tienen bevindt.

Ongeveer 5% van deze streek strekt zich uit over Limburgs grondgebied. Halen en zijn deelgemeenten Loksbergen en Zelk liggen immers ten westen van de Gete. Zo behoren ook wij, Limburgers, tot het Hageland. Hier komen eveneens dezelfde gebruiken voor als in het Brabantse Hageland.

Zowel op geologisch, als op geschiedkundig en zeker op volkskundig vlak vormt de rivier de Gete in het westen de eigenlijke grens.

In Halen, Loksbergen en Zelk bestaat de ondergrond uit ijzerzandsteen overdekt met zandleemgronden. Bovendien beschikt Loksbergen over de diepste holle wegen van Vlaanderen, waarin de ijzerzandsteenlagen dagzomen. Heel het gebied heeft landschappelijk en heuvelachtig karakter. Dit zijn typische geologische kenmerken van het Hageland.

Geschiedkundig was Halen vanaf 1200, toen onder hertog Jan de Eerste, een Brabantse stad. Toen vormde de Gete ongeveer de natuurlijke grens tussen het hertogdom Brabant en het prinsbisdom Luik. Over de Gete lagen praktisch geen bruggen. – Op 12 augustus 1941, bij de Slag der Zilveren Helmen, die in Halen uitgevochten werd, lagen er slechts 4 bruggen over deze rivier. – Doordat de mensen bijna niet bij elkaar konden komen, ontstonden er verschillen in de volkskundige gebruiken.

Eén van deze gebruiken is het dialect. In Halen, Loksbergen en Zelk spreekt men een Brabants dialect met twee Limburgse tongvallen – ich en mich. De steden Halen en Herk-de-Stad worden door de Gete van elkaar gescheiden. De verschillen in de dialectische uitspraken in beide steden zijn enorm groot.

Vroeger was de klederdracht eveneens streekgebonden. De klederen van bij ons behoorden tot de volksdracht die in het Hageland gebruikelijk was. Ze werden hier zelfs gedragen tot in 1965.

In het Reinvoartmuseum kan je nog originele foto's van een aantal mensen uit Halen in de vroegere klederdracht bewonderen. Ten oosten van de Gete vind je deze volkse dracht niet terug.

Het museum is gevestigd in een hoeve, zoals er in Halen meerdere van dit type voorkwamen. Het schutskruis in het dak, dat hier op vele plaatsen nog bewaard is gebleven, is weer een Hagelands gebruik.

Een plaatselijk gebruik in de cafeetjes was het hangen van klimop aan de deur of in de hoek van het vertrek ter bescherming tegen dronkenschap. Spijtig genoeg blijft er nu van dit gebruik niet veel meer over. Vroeger dronk men sap van klimop om het effect van de alcohol tegen te gaan. Men werd dan wel evenzeer dronken. Maar men kreeg na het drinken geen kater.

Hier waren er vrouwen die met suikerwater kantwerken van echt mensenhaar maakten. Dit was indertijd een streekgebonden activiteit, die als aandenken aan de afgestorvene werd toegepast. Vermoedde men dat de dierbare zou gaan overlijden, dan werd het hoofdhaar afgeknipt. Uit mondelinge overlevering weten we dat alleen het haar van levende personen hiervoor gebruikt kon worden.

In Loksbergen hadden vele boeren in de winter een bijberoep, nl. het maken van klompen. Later groeide hieruit een aantal klompenmakerijen. In 1924 ontstond deze van Brems en in 1937 die van Buvens. In het dorp woonden toen maar 1000 inwoners. Toch waren er voor de Tweede Wereldoorlog alleen al bij Brems 146 heulders aan het werk. Ook de buitenkant van de klompen moest gesneden en geschilderd

worden. Er waren ook nog transporteurs aan het werk. Bijna het hele dorp was toen dus tewerkgesteld in deze klompenmakerijen.

Alles wat in de omgeving gangbaar was, maar bij wet verboden werd, vinden we terug in het streekmuseum, o.a. hanengevechten, alcohol stoken, banken, vogels vangen en stropen. De engeltjesmaakstertafel – meer bepaald een abortustafel – kwam enkel hier in de streek voor.

Daarnaast zijn er nog een oud klaslokaal, een aantal vroegere slaapgelegenheden, een eetkamer en natuurlijk een kleine herberg ingericht. In deze herberg kan je van de streekdranken en op aanvraag ook van de -gerechten genieten.

In het Hageland worden er op verscheidene plaatsen op de heuvels wijndruiven geteeld, ook hier op de Kluisberg. Zo bieden wij wijn van onze eigen wijnboeren aan.

In Halen waren er verschillende brouwerijen die bijna allemaal aan het riviertje de Velpe lagen. Nu bestaan hiervan nog twee soorten bieren: de Halense scotch en het Zelemse gildenbier.

De Velpe vormt de grens tussen Kortenaeken en Loksbergen. Verderop loopt het door het centrum van Halen. Om de Halenaren een beetje te jennen, hangt er in de herberg een oud gezegde:

“Op bevel van de burgemeester van deze stede Haelen wordt deze weth uitvaardigd:

Daar er swoensdags in Haelen bier wordt gebrouwd is het verboden vanaf dinsdagmorgen te Loksbergen in de velpe te schijten (Alsook voor de Cortenaekenaren)”.

Op dit ogenblik zie je hier in de streek overal fruitplantages. Het Halens Helmke is gemaakt van de plaatselijke appel Jonagored.

De Reinvoartjenever en de -pannenkoeken zijn specialiteiten van onze eigen vereniging.

De streek rond Diest is bekend voor het gebruik van het boerenwormkruid of plaatselijk reinvoart genoemd. Deze oude benaming komt uit het Diets. Overal in Vlaanderen noemde men het boerenwormkruid reinvoart. Door het officieel worden van het algemeen Nederlands ging deze benaming verloren in het nieuwe taalgebruik. Enkel op de plaatsen waar men het kruid gebruikt, is de benaming reinvoart gebleven. De blaadjes worden versneden en aan het pannenkoekendeeg toegevoegd. De bloemhoofdjes geven een zoete, kruidige smaak aan de jenever.

De apparatuur van radio Loksbergen, de officiële voorloper van radio

Hasselt, heeft een plaatsje toegekend gekregen op de bovenverdieping van het museum.

Heel wat informatie over onze plaatselijke pastoordichter August Cuppens is daar eveneens terug te vinden.

Pastoorke Cuppens werd in 1864 geboren te Beringen en overleed in 1924 te Loksbergen. Hij was de tweede zoon uit het gezin.

Het ouderlijke huis stond waar nu het St.-Jozefscollege zich bevindt: in het centrum van Beringen. Hij ontdekte zijn priesterroeping in het Kleinseminarie te St.-Truiden en in het Grootseminarie te Luik. Daar werd echter in het Frans onderwezen en dat zinde hem niet.

Samen met enkele andere Limburgers, waaronder Jaak Lenaerts en later Matthijs Winters, stichtte hij een gilde. Zij namen zich voor "Het Daghet in den Oosten", een Limburgs tijdschrift voor alle liefhebbers van taal, letterkunde, zeden en gebruiken..., publiceren. Guido Gezelle uit West-Vlaanderen werd erbij geroepen om hen hiermee te helpen.

Zo verscheen hun tijdschrift van 1884 tot 1914. Zij kregen abonnees uit heel Vlaanderen. Vele van onze Vlaamse schrijvers en dichters schreven toen nog in het Frans, maar Cupke zette hen ertoe aan om in het Vlaams of het Diets te schrijven. Eén van de abonnees was Maria Belpaire uit Antwerpen.

Op de dag dat August Cuppens zijn benoeming tot pastoor te Loksbergen kreeg, ontving hij eveneens het droevige bericht van het overlijden van zijn beste vriend, Guido Gezelle.

Met de hulp van Maria Belpaire bracht hij bijna alle Vlaamse schrijvers en dichters naar zijn pastorij te Loksbergen. De bekendste onder hen waren Stijn Streuvels – die soms met de fiets van Oost-Vlaanderen kwam – , Hugo Verriest en Alice Nahon. Hierdoor werd een beetje de Vlaamse stemmel op de omgeving gedrukt.

Ook de componist Lodewijk de Vocht was regelmatig te gast in de Loksbergse pastorij. Samen maakten ze vele bekende Vlaamse kerk- en streekgebonden volksliederen, waaronder "O zoete gouwe, ons Hageland".

Toen in 1910 in Gent de Onze-Lieve-Vrouw van Vlaanderen 50 jaar bestond, werd er een wedstrijd uitgeschreven om het mooiste lied ter ere van de

kroning van Maria in 1860 te maken. Zo kwam het dat het pastoorke samen met De Vocht het overbekende Marialied "O.-L.-Vrouw van Vlaanderen" schreef. Toen zij samen aan het wandelen waren en de vele beloftekapelletjes, die door verscheidene families onderhouden werden, aan de boerderijen en de lindebomen zagen, besloten ze op de Molenberg onder de lindeboom dit lied te componeren. Nog enkele bekende liederen van hen zijn "Daar ligt in de kribbe" en "Nederige stille timmerman".

Pastoorke Cuppens was eigenlijk een volksmens. Zo ging hij mee uit stropen en naar de hanengevchten, die in de grensstreken van de provincie gehouden werden. Hij durfde ook wel van de zelfgestookte alcohol te drinken.

Op zijn vrouwenklompen, een pijpje in de mond en een strohoed op het hoofd reed hij dikwijls met zijn ezelskarretje naar het station om zijn genodigden af te halen.

In "de Slag van de Zilveren Helmen" was hij één van de eersten om de Belgische overwinning te vieren. Hij stelde zijn pastorie zelfs open voor de Belgische Staat. Toen het Duitse leger later Loksbergen terug binnenviel, werd hij aangehouden en moest hij aan de putten gaan drinken om te weten of het water niet vergiftigd was. Gelukkig kon hij ontvluchten en trok hij naar Nederland tot de oorlog voorbij was. De Duitsers staken achteraf zijn pastorie in brand.

Ons pastoorke stierf een eigenaardige dood. In Rutten, bij Tongeren, werd ieder jaar op 1 mei het St.-Everemarusspel opgevoerd. Daar in dit spel het plaatselijke dialect werd gebruikt, werd aan August Cuppens gevraagd om dit om te zetten in het Vlaams. De mensen van Rutten echter vroegen om dit niet te doen, want er kon dan een vloek over je komen. Het pastoorke trok zich hier niets van aan en schreef toch een nieuwe versie. Maar de Ruttenaren hadden gelijk. In 1924 zou het spel op 1 mei voor de eerste maal in de Vlaamse taal plaatshebben. Het weer was toen echter zo slecht dat het diende afgelast te worden en op dezelfde dag stierf pastoor Cuppens te Loksbergen.

Leo Vandingenen en Yve Put